

ZÁVĚR

Hlavní problémy dnešní christologie. Odkazy na literaturu

Tato rukověť měla skromný cíl: nabídnout základní informace, umožňující pochopení christologických problémů, pochopení, jež pak vede dál. Proto se nemůžeme v tomto závěrečném odstavci snažit o vyjasnění a vysvětlení všech problémů, projednávaných v dnešních christologických diskusích, ale můžeme se aspoň spokojit některými poukazy na literaturu. Jak už úvodní kapitola ukázala, jsou v novější literatuře hlavně dvě těžiště: dogmaticko-dějinný zájem na staro-církevním naukovém vývoji (I) a vypracování historicko-kritické exegeze vzhledem k tzv. historickému Ježíšovi (IIa) a k novozákonní christologii (IIb).

I. Dogmaticko-historická literatura

A. Adam: Lehrbuch der Dogmengeschichte I. Berlin 1970.

Das Konzil von Chalkedon, vyd. A. Grillmeier, H. Bacht, 3 sv. Würzburg 1951 - 1954. Dotisk s doplňky 1962.

A. Gilg: Weg und Bedeutung der altkirchlichen Christologie (Theologische Bücherei 4). München 1955.

J. Liébart: Das christologische Dogma bis zum Konzil von Chalkedon (451), mit einer biblisch-christologischen Einleitung von P. Lamarche (Handbuch der Dogmengeschichte, vyd. Schmaus aj.). Freiburg III (1a) 1965.

A. Grillmeier: Jesus, der Christus, im Glauben der Kirche. Bd. 1: Von der Apostolischen Zeit bis zum Konzil von Chalkedon. Freiburg 1979.

Zur Frühgeschichte der Christologie. Ihre biblischen Anfänge und die Lehrformel von Nikaia (Quaestiones disputatae 51), vyd. B. Welte. Freiburg 1970

A. Grillmeier: Die altkirchliche Christologie und die moderne Hermeneutik, in: Theologische Berichte I. Zürich-Einsiedeln-Köln 1972, s. 69-169.

P. Schmulders: Dogmengeschichtliche und lehramtliche Entfaltung der Christologie, in: Mysterium salutis III/1. Einsiedeln-Zürich-Köln 1970, s. 389-476.

Ila. Literatura k historickému Ježíši

- R. Bultmann: Jesus. Tübingen 1926. Licenční vydání Siebenstern-Taschenbuch 17, München und Hamburg, 4. vyd. 1970.
- G. Bornkamm: Jesus von Nazareth (Urban-Bücher 19). Stuttgart 1956 (= Berlin 1979). Český vyšlo v Kalichu 1975.
- D. Flusser: Jesus in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten (rowohlts monographien). Hamburg 1968 (vyličení Ježíše z židovského hlediska).
- J. Blank: Jesus von Nazareth. Geschichte und Relevanz. Freiburg 1972.
- K. Kertelge (vyd.): Rückfrage nach Jesus. Zur Methodik und Bedeutung der Frage nach dem historischen Jesus (Quaestiones disputatae 63), Freiburg 1974.
- Fr. J. Schierse (vyd.): Jesus von Nazareth (Grünwald Materialbücher 3). Mainz 1972.
- W. Trilling - I. Berndt: Was haltet ihr von Jesus? Leipzig 1976.
- W. Trilling: Fragen zur Geschichtlichkeit Jesu. Düsseldorf 1966.

Iib. Novozákonní christologie

- O. Cullmann: Die Christologie des Neuen Testaments. Tübingen 1957. (Cullmann pojednává jen o christologických titulech a jejich prehistorii). Český v Kalichu 1976.
- F. Hahn: Christologische Hoheitstitel. Ihre Geschichte im frühen Christentum. Göttingen 1963. (Hahn si všímá lépe než Cullmann formotvorně-dějinných a redakčně dějinných aspektů).
- W. Kramer: Christos - Kyrios - Gottessohn. Berlin 1970.
- H. R. Balz: Methodische Probleme der neutestamentlichen Christologie. Neukirchen 1967.
- R. Schnackenburg: Christologie des Neuen Testaments, in: *Mysterium salutis* III/1, Einsiedeln-Zürich-Köln 1970, s. 227-388 (pojednává obsírně a spolehlivě o christologických představách jednotlivých skupin Písem Nového zákona).
- G. Schneider: Die Frage nach Jesus. Christus - Aussagen des Neuen Testaments. Essen 1971 (stručná, didakticky propracovaná orientace).
- J. Ernst: Anfänge der Christologie (Stuttgarter Bibelstudien 57). Stuttgart 1972 (po dobrém přehledu povelikonoční christologie se studie zabývá hlavně předvelikonočními prvky tvoření vyznání).

Vybrané menší spisy

- R. Schnackenburg - Fr. J. Schierse: Wer war Jesus von Nazareth? Christologie in der Krise (Das theologische Interview 9). Düsseldorf 1970.
- G. Dautzenberg: Christusdogma ohne Basis? Rückfrage an das Neue Testament (Thesen und Argumente 3). Essen 1971.
- A. Weiser: Jesus - Gottes Sohn? Antwort auf eine Herausforderung (Kleine Reihe zur Bibel 21). Stuttgart 1973.

Budiž dále poukázáno na christologické kapitoly v souhrnných dílech novožákonních teologií:

R. Bultmann: *Theologie des Neuen Testaments*. Tübingen, 5. vyd. 1965 = Berlin 1970.

H. Conzelmann: *Grundriss der Theologie des Neuen Testaments*. München 1967.

K. H. Schelkle: *Theologie des Neuen Testaments*. 2. Bd.: *Gott war in Christus*. Düsseldorf 1973.

L. Goppelt: *Theologie des Neuen Testaments*. 1. Bd.: *Jesu Wirken in seiner theologischen Bedeutung*. 2. Bd.: *Vielfalt und Einheit des apostolischen Christuszeugnisses*. Göttingen 1975-1976 = Berlin 1977-1978.

Kromě těchto spisů, jež se dají převážně zařadit do určitého odborného směru, vyšla také v minulých letech celková díla o christologii; ta se snaží s rozdílnými akcenty o nové chápání církevní víry v Krista (III). Konečně bud' tež jmenována ještě díla, která jsou věnována christologicky orientovanému učení o vykoupení (V).

III. Obecná christologická díla

W. Kasper: *Jesus der Christus*. Mainz 1974 = Leipzig 1981 (kniha tübingského dogmatika spojuje všechny aspekty christologie, biblické, dogmaticko-dějinné, filozofické a spekulativní; hodí se nejlépe k dalšímu studiu).

E. Schillebeeckx: *Jesus. Die Geschichte von einem Leben*. Z holandštiny do němčiny přeložil H. Zulauf. Freiburg 1975 (obsáhlé dílo chce být *christologickým pokusem*, ovšem velmi nekonvenčním způsobem; holandský dogmatik se snaží v subtilně exegetické detailní práci o rekonstrukci nejranějších, ještě před Novým zákonem ležících chápání Ježíše a konfrontuje tyto interpretace s často velmi osobně reflektovanými možnostmi dnešní víry).

E. Schillebeeckx: *Christus und die Christen. Die Geschichte einer neuen Lebenspraxis*. Přeložil H. Zulauf. Freiburg 1977 (toto pokračování knihy o Ježíšovi nabízí nejprve částečně velmi svévolnou christologii a soteriologii Nového zákona, seřazenou podle jednotlivých novožákonních knih a skupin knih, potom systematické shrnutí novožákonních teologií milosti, aby konečně vyústilo do obecně křesťanské etiky a nauky o životě; je sotva nějaký aktuální teologický, politický či společenský problém, k němuž by Schillebeeckx nezaujal stanovisko s hlubokou učeností).

IV. Nové christologické podněty

A. Schilson - W. Kasper: *Christologie im Präsens. Kritische Sichtung neuer Entwürfe* (theologisches Seminar). Freiburg 1964; 3. doplněné vydání 1978.

L. Scheffczyk: Grundfragen der Christologie heute (Quaestiones disputatae 72). Freiburg, 2. vyd. 1978.

P. Schoonenberg: Ein Gott der Menschen. Zürich-Einsiedeln-Köln 1969 (kniha je méně nějakým novým návrhem než spíše novou interpretací chaledonského dogmatu, obrácený, na člověka vztažený *monofyzitismus*; přes své sporné pozice je to podnětné a zamyšlení hodné dílo).

P. Schoonenberg: Monophysitisches und Dyophysitisches Sprechen von Christus. in: ThJb 1974, s. 197-211.

P. Teilhard de Chardin: Božské prostředí, in: Chuť žít. Praha 1970; týž autor: Místo člověka v přírodě. Praha 1967; týž autor: Wissenschaft und Christus. Olten 1970; Mein Glaube. Olten 1972 (v těchto a jiných spisech načrtl proslulý přírodovědec, filozof a teolog kosmickou christologií, v níž Ježíš Kristus představuje konečný cíl, bod Omega veškeré kosmologické a antropologické evoluce).

Pavel Želivan: Teilhard de Chardin. Řím, Křesťanská akademie 1968.

K. Rahner: Probleme der Christologie von heute, in: Schriften zur Theologie I. Einsiedeln, 5. vyd. 1961, s. 169-222; od téhož autora dále: Die ewige Bedeutung der Menschheit Jesu für unser Gottesverhältnis, in: Schriften zur Theologie III. Einsiedeln, 5. vyd. 1962, s. 47-60; Zur Theologie der Menschenwerdung, in: Schriften zur Theologie IV. Einsiedeln, 2. vyd. 1961, s. 137-155; Ich glaube an Jesus Christus (Theologische Meditationen 21). Einsiedeln 1968; Christologie in Rahmen des modernen Selbst- und Weltverständnisses, in: Schriften zur Theologie IX. Einsiedeln 1970, s. 227-241 (na těchto a mnoha jiných místech vyvinul Rahner svou *transcendentální christologii* zdola, pokus, ze stanoviska antropologie objasnit apriorní základ možnosti absolutního sebesdělování Boha).

K. Rahner: Beiträge zur Christologie. Leipzig 1974.

H. U. von Balthasar: Glaubhaft ist nur die Liebe. Einsiedeln 1963 (Balthasar se obrací zcela rozhodně proti návrhům christologie zdola, která vychází z lidského chápání spásy a smyslu; podle něj christologie musí Krista představovat jako toho, kdo člověka bere z hlediska Božího, jako osobní lásku Boží).

V. Literatura k soteriologii

L. Scheffczyk (vyd.): Erlösung und Emanzipation (Quaestiones disputatae 61). Freiburg 1973 (s příspěvky od R. Affemanna, G. Greshakea, N. Lohfinka, J. B. Metze, J. Ratzingera, R. Schnackenburga).

D. Wiederkehr: Glaube an Erlösung. Konzepte der Soteriologie vom Neuen Testament bis heute (theologisches Seminar). Freiburg 1976 (dobře orientující úvod).

H. Schürmann: Jesu ureigener Tod. Exegetische Besinnungen und Ausblick. Freiburg, 2. vyd. 1976 (erfurtský novozákoník klade otázku, považovanou dlouho za nezodpověditelnou, jak Ježíš sám podstoupil a chápal svou smrt).

K. Kertelge (vyd.): Der Tod Jesu. Deutungen im Neuen Testament (Quaestiones

disputatae 74). Freiburg 1976 (s příspěvky od J. Beutlera, J. Gbilky, K. Kertelga, R. Pesche, R. Schnackenburga, A. Vögla; jde hlavně o otázku, zdali se dá sloučit v Ježíšově myšlení představa smírné smrti se zvěstováním Božího království jakožto bezpodmínečné nabídky odpuštění).

G. Gutiérrez: *Theologie der Befreiung*. Mainz-München 1973. S předmluvou J. B. Metz (platí za standardní dílo latinsko-americké teologie osvobození).

A. Grillmeier: *Die Wirkung des Heilshandelns Gottes in Christus*, in: *Mysterium Salutis III/2*. Einsiedeln-Zürich-Köln 1969, s. 327-392 (spolehlivé podání novozákonní a patristické soteriologie).

H. Kessler: *Die theologische Bedeutung des Todes Jesu. Eine traditionsgeschichtliche Untersuchung*. Düsseldorf, 2. vyd. 1971; týž: *Erlösung als Befreiung*. Düsseldorf 1972 (Kessler dal svými kritickými tezemi podnět k diskusi o satisfakčním učení a vyzval k hlubšímu zamyšlení).

Jestliže přehlédneme novější pokusy předložit dnešnímu člověku srozumitelnou a *slibnou* christologii, nacházíme, kromě některých módních přizpůsobování se, jež jako "tráva dnes kvetou a zítra jsou hozeny do pece" (srovn. Mt 6,30) vlastně jen reflexe, pohybující se v rámci hranic daných Písmem a tradicí. Očekávat něco jiného by znamenalo namísto Ježíše Krista stavět vlastního ducha doby, představy podle vlastních přání a snad dokonce Antikrista. Může se tedy jednat jen o to, sobě samému a jiným více objasňovat, co je míněno hlásáním Krista skrze církev. Novější interpretační modely ukazují asi tyto tendence:

- Ježíš Kristus se jeví jako měřítko (míra) člověka, jako nepřekonatelný model lidství, pravé humanity. Tím se naplňuje obsahem dříve příliš často formálně chápaný pojem *lidské přirozenosti* (s ohledem na nezadatelné základní lidské hodnoty), a představa o *eschatologickém* charakteru Kristova zjevení, nejprve myšlená časově, se vykládá se zřetelem na její obsahovou, věcnou, konečnou platnost, jako něco, nad co si nelze vůbec představit nic lepšího, většího, dokonalejšího;

- Všechny nástiny se snaží představit Ježíše Krista jako poslední odpověď na otázku dnešního člověka po smyslu (antropologicky, dějinně-lidsky, kosmologicky). Navazují tím na christologii Logu a Moudrosti v Novém zákoně a u staré církve. Otázka je ovšem, zdali tyto nástiny z jejich strany nejsou opět formální a abstraktní, příliš globální a (už z hlediska řeči, výrazovosti) příliš esoterické, než aby z nich mohlo vycházet vpravdě misijní působení;

- Většina interpretací Ježíše je nesena *emancipačním* impulsem. Ježíš je viděn jako *ten* osvoboditel člověka od nátlaku a násilí, od tabu, od

předsudků a zkornatělých struktur až směrem k aktuálně-mesiánským očekáváním politické teologie. Bohužel, mnohé jednostrannosti a přehánění zdiskreditovaly tuto samu o sobě správnou, protože mesiánskou interpretaci. V ní spočívají východiska *christologie naděje* (srovn. Kol 1,27; 1 Tim 1,1), která jsou naléhavě nutná, aby byla církev znovu schopna plodné misijní činnosti. Po rychlé smrti *teologie smrti Boha*, která v šedesátých letech chtěla nahradit víru v Boha *ježíšovským* učením o chování, získala otázka po základní skutečnosti každé christologie opět na brizanci: otázka po Bohu, Tvůrci světa a Otci Ježíše Krista, Původu a Cíli všeho bytí. Kdo chce obdržet odpověď, svou životní odpověď, musí jít k Ježíšovi. Opačně však platí rovněž, že nikdo nemůže vědět, kdo a kde je Ježíš, kdo ho nehledá v *domě jeho Otce* (Lk 2,49).

